
Sexuální predátoři na internetu Kvalitativní studie

Mgr. Mlada Steinerová

Obvodní soud pro Prahu 5, asistentka soudce

Článek se věnuje velmi aktuálnímu tématu sexuálního zneužívání dětí na internetu. Online sexuální zneužití se odehrává v kyberprostoru, odkud se může a nemusí přesunout do offline světa. Online zneužití může mít různé formy. Autorka příspěvku nejprve stručně představuje problematiku tohoto fenoménu. Následně prezentuje svůj kvalitativní výzkum, ve kterém analyzuje soudní rozhodnutí a pomocí metody zakotvené teorie hledá odpověď na tři výzkumné otázky – kdo je typickým pachatelem, který stane za tuto trestnou činnost před soudem, jakých trestných činů se spácháním sexuálního zneužití dítěte v kyberprostoru dopouští a jaké tresty za takové jednání soudy ukládají.

The article deals with the very current topic of sexual abuse of children on the Internet. Online sexual abuse takes place in cyberspace, from where it may or may not spill over into the offline world. Online abuse can take many forms. The author of the article first briefly presents the issue of this phenomenon. Subsequently, the author presents her qualitative research in which she analyses the judicial decisions and with the help of the grounded theory method is searching for the answer for these three academic questions: Who is the typical criminal that is being judged for this particular crime. What crimes is being committed by sexual abuse of child in the Cyberspace. And what punishments are being given in such cases

Související předpisy: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Zneužívání dětí na internetu je fenomén, o kterém se rozproudila společenská debata díky dokumentárnímu snímku *V síti*, který byl uveden do kin v únoru roku 2020. Podle průzkumu *EU Kids Online 2020*, který srovnával chování na internetu dětí z devatenácti států Evropské unie, se 44 % českých dětí ve věku 9 až 16 let baví přes internet s někým cizím.¹ Tím se dostávají do nebezpečí, že se stanou oběťmi sexuálních predátorů. Sexuální predátoři skrývající se často za falešné profily na sociálních sítích útočí na nezletilé, ve kterých se snaží vyvolat důvěru a pomocí manipulace z nich vylákat citlivé fotografie a jiný soukromý obsah. Pomocí těchto materiálů je poté vydírají.

Podle Světové zdravotnické organizace je sexuálním zneužíváním dětí zapojení dítěte do sexuální aktivity, které není schopno plně rozumět, na kterou není vývojově vyspělé a nemůže k ní dát informovaný souhlas. Zároveň taková předčasná sexuální aktivita u dítěte může vést, a také často vede, k újmě na zdraví, důstojnosti, sebevnímání a důvěře nebo k vývojovým problémům.² Sexuální zneužití rozlišujeme z hlediska formy na bezdotykové a kontaktní.³

Online sexuální zneužití se odehrává v kyberprostoru, odkud se může a nemusí přesunout do offline světa. Online zneužití může mít různé formy. Některé zdroje uvádí, že existují čtyři hlavní typy. Prvním je sexuální obtěžování nebo harašení ve smyslu nechtěných sexuálních návrhů a online sexuálních ataků nebo dotěrných dotazů na intimní oblast. Dalším typem je sexuální obtěžování, kdy dospělý s dítětem komunikuje o sexuálních tématech a sděluje mu své osobní intimní zkušenosti bez ohledu na to, jestli o to dítě stojí. Třetím typem je kybergrooming, při kterém si dospělý s dítětem buduje důvěrný vztah. A čtvrtou formou je sexuální vykořisťování, které zahrnuje dětskou prostituci a produkci nebo konzumaci dětské pornografie. Další možnou formou online sexuálního zneužívání může být ještě tzv. sexting, který může být z počátku konsenzuální,

ale následně se může stát prostředkem ke kybersikaně.⁴ Z mého pohledu se první dvě formy překrývají, a proto bych online sexuální zneužívání dětí dělila takto obecně pouze na tři formy.

1. Výzkumný cíl kvalitativní studie

Cílem kvalitativní studie, která představovala praktickou část mé diplomové práce, je zanalyzovat dvacet tři rozhodnutí českých soudů, které rozhodovaly o vině a trestech pachatelů online sexuálního zneužívání na dětech. Zajímá mě totiž, jak o této problematice rozhodují české soudy v praxi.

Výzkumné otázky

V rámci této své studie jsem si položila tyto otázky:

1. Kdo je pachatelem této trestné činnosti? Jaký je jeho psychosociální profil? Případně jak obhajuje své trestněprávní jednání?
2. Jakých trestných činů se pachatel svým jednáním dopustil?
3. Jaký trest, případně ochranné opatření bylo odsouzenému soudem uloženo?

2. Metodika kvalitativního výzkumu

2.1 Výběr a popis zkoumaných dokumentů

Kvalitativní analýzou jsem zkoumala 23 rozhodnutí českých soudů, která mi jednotlivé soudy v anonymizované podobě poskytly. Jednalo se o 16 odsuzujících rozsudků, přičemž v jednom případě šlo o rozsudek schvalující dohodu o vině a trestu, dále 1 trestní příkaz a 6 usnesení. Získala jsem takto rozhodnutí, ve kterých byl obžalovaný odsouzen za sexuální zneužití dítěte, které se alespoň zčásti odehrávalo na internetu. To, jestli v daném případě došlo i k sexuálnímu zneužití offline, jsem zaznamenávala, protože to pochopitelně mohlo mít vliv například na uložený trest. Rozsudky pocházejí z časového rozmezí od roku 2017 do roku 2022.

Rozhodnutí týkající se stejného případu jsem analyzovala dohromady jako jeden vzorek. Z dvaceti tří rozhodnutí jsem tedy měla patnáct zkoumaných vzorků. Kvalifikaci trestných činů a uložené tresty, případně ochranná opatření jsem čerpala z rozsudků soudů

¹ SMAHEL, D., MACHACKOVA, H., MASCHERONI, G., DEDKOVA, L., STAKSRUD, E., ÓLAFSSON, K., LIVINGSTONE, S. and HASEBRINK, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. s. 95 [online]. [cit. 28.2.2023]. Dostupné z: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-March2020.pdf>

² *Rapport de la Consultation sur la prévention de la maltraitance de l'enfant*, 29–31 mars 1999, OMS (WHO), Genève [online]. [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/66790>

³ MYDLÍKOVÁ, E., SLANÝ, J., KOVÁČOVÁ, M. *Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. 1. vydání. Praha: Portál, 2021, s. 29.

⁴ FINCH, A., RYCKMAN, L., GUERRA, C. *Strategies to Prevent Online Sexual Abuse of Children: A Systematic Review of the Literature Protocol*. *Social Science Protocols*, March 2020. [online]. [cit. 1.2.2023]. Dostupné z: <http://journals.ed.ac.uk/social-science-protocols/article/view/4260/5934>

II. stupně. Z prvoinstančních rozhodnutí, respektive z jejich odůvodnění, jsem pak v těchto případech většinou čerpala odpovědi na výzkumnou otázku týkající se psychosociálního profilu pachatele.

V případě jednoho rozsudku týkajícího se dvou spolupachatelů jsem naopak informace rozdělila do dvou samostatných vzorků. Protože jeden z pachatelů se dopustil více skutků než jeho spolupachatel a odpovědi na mé výzkumné otázky se i z toho důvodu lišily.

Problematické při mé analýze bylo, že ne každý rozsudek obsahoval ve svém odůvodnění dostatek informací o obžalovaném. Případně některé soudy anonymizovaly i takovou informaci jako rok narození obžalovaného, takže nebylo možné zjistit přesný věk pachatele v době páchaní trestné činnosti. V případech rozsudku schvalujícího dohodu o vině a trestu a trestního příkazu rozhodnutí pochopitelně neobsahovala odůvodnění vůbec. Odpovědi na mou první výzkumnou otázku proto nebylo možné získat v rovnocenném rozsahu z každého zkoumaného rozhodnutí soudu. V několika medializovaných případech jsem proto čerpala i z publikovaných článků, ale nešlo většinou o zásadně velký přínos dalších informací.

2.2 Konkrétní metodologický postup

Při kvalitativní analýze dokumentů – rozhodnutí soudů jsem použila metodu zakotvené teorie. Rozhodla jsem se tuto popisnou metodu kvalitativní analýzy využít, protože se při ní nezačíná teorií, která by se následně ověřovala, ale začíná se zkoumanou oblastí, ze které se procesem postupného kódování vynoří to, co je ve zkoumané oblasti významné. Po zformulování výzkumné otázky, která má být spíše otevřenějšího charakteru a může se v průběhu analýzy měnit, se pomocí otevřeného kódování vytvoří koncepty, neboli pojmy zachycující „esenci“ konkrétních analyzovaných jevů, které mají abstraktní povahu. V textu se vyznačí relevantní části textu tzv. identifikované významové jednotky, které se stručně pojmenují neboli „okódují“. Poté se hledají teoretické vztahy mezi jednotlivými koncepty. Tomu se říká teoretické kódování. Nové výzkumné vzorky se shromažďují do chvíle, kdy dojde k tzv. teoretické nasycenosti, což je stav, kdy nové vzorky již nepřinášejí nové poznatky. Dalším krokem je volba ústředního konceptu a formulace teorie. Ústřední koncept je „hlavním tématem“ analýzy. Následně tento ústřední koncept v rámci selektivního kódování propojujeme a integrujeme s ostatními koncepty do výsledné teorie tak, aby co nejlépe a nejvýstižněji odpovídal na výzkumnou otázku. Posledním krokem je pochopitelně prezentace výsledků.⁵

⁵ ŘIHÁČEK, T., HYTYCH, R. *Metoda zakotvené teorie*. In: *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. 1. vydání. Brno:

3. Vlastní výzkum

Při svém výzkumu jsem se snažila postupovat podle výše nastíněného postupu. Po prvním letmém přečtení několika prvních rozsudků a usnesení, které se mi podařilo získat, jsem své nápady na výzkumné otázky zredukovala na tři, na které se dle mého názoru daly v dokumentech dohledat odpovědi. V textu každého rozhodnutí jsem si vyznačila významové jednotky, tedy vždy výrok rozsudku a z hlediska mých výzkumných otázek relevantní části odůvodnění. Ty jsem si „okódovala“ a z těchto pojmů jsem si vytvořila tabulku, do které jsem zaznamenávala konkrétní informace vztahující se k těmto pojmům. Ve vedlejším sloupci jsem to samé shrnula heslovitě. Takto jsem postupně zanalyzovala všechny získané rozsudky, usnesení a trestní příkazy, které jsem se pokoušela získat i během tohoto procesu, do přehledných tabulek.

Ústřední koncepty jsem zvolila tři podle svých třech výzkumných otázek, tedy psychosociální profil pachatele, spáchané trestné činy a uložený trest s případným ochranným opatřením. Poté jsem se snažila vyčíst z již zanalyzovaných dat vztahy jak mezi jednotlivými koncepty, tak mezi samotnými ústředními koncepty navzájem. Tyto vztahy mezi koncepty jsem se pokusila opět zaznamenat v přehledných tabulkách a z nich na závěr zformulovat své výstupy.

3.1 První výzkumná otázka – pachatel

Má první výzkumná otázka míří na osobu obžalovaného. Zajímá mě, kdo je pachatelem této trestné činnosti, který stojí před soudem. Dále mě zajímá, jaký je jeho psychosociální profil a jak se staví ke své trestné činnosti.

Do následující tabulky o třech sloupcích jsem u každého vzorku zaznamenala informace týkající se osoby pachatele. První sloupec je zaměřen vysloveně na sociální profil pachatele. Především mě zajímala skutečnost, jestli se jedná o prvopachatele, nebo recidivistu. Dále alespoň přibližný věk, dosažené vzdělání, případně ještě další informace jako například osobní zkušenost s nějakou formou zneužívání v dětství. Ve druhém sloupci jsem zaznamenávala informace ze znaleckých posudků, jejichž části byly v odůvodněních citovány. Výhodou bylo, že se opravdu ve většině případů znalec z oboru psychiatrie a sexuologie pro zpracování znaleckého posudku přizval. Zvýrazňovala jsem informaci o znalcem stanovené sexuální deviaci, neboli parafilii, a dále skutečnost, zda byl obžalovaný určen jako zmenšeně přičetný, protože to mohlo mít následně vliv na uložený trest. Ve třetím sloupci jsem se snažila zachytit, jestli se obžalovaný přiznal, nebo vše popíral, a jestli svého jednání litoval, či ho bagatelizoval.

Masarykova univerzita, 2013, s. 46–53.